

Thomas Friis Søgaard er antropolog og lektor ved Center for Rusmiddelforskning

Marie Højlund Bræmer er antropolog og postdoc ved Center for Rusmiddelforskning

STOF NR. 40 / EFTERÅR 2021

Vil ofte hellere dele end sælge og købe: Unge udveksler illegale rusmidler med hinanden

Markedet for illegale rusmidler er ikke kun et sted, hvor der sælges og købes. Det er også et forum for deling og udveksling. Unge har ofte adgang til rusmidler via venner og bekendte, og de betragter sig selv som brugere mere end som købere og sælgere.

AF THOMAS FRIIS SØGAARD & MARIE HØJLUND BRÆMER

I medierne fremstilles stofmarkedet ofte som en relativ homogen enhed. Meget forskning peger imidlertid på, at det såkaldte stofmarked er karakteriseret ved markante variationer både vertikalt mellem markedsniveauer (top-, mellem- og detailniveau) og horisontalt inden for det samme markedsniveau. Horisontalt består stofmarkedets nederste niveau (detailniveauet) for eksempel af en række 'submarkeder', som er forskellige, både ift. hvilke personer – køber, sælgere, m.fl. – der indgår; hvilke typer af stoffer som distribueres, og hvilke 'udvekslingslogikker' – dvs. måder og principper, der handles og deles stoffer på – der driver distributionen (1). I den internationale forskningslitteratur skelner man ofte mellem to overordnede typer detailmarkeder for illegale rusmidler: det 'kommercielle marked' og det 'sociale netværksmarked'. Ligesom andre kapitalistiske markeder bygger det kommercielle detailmarked for illegale rusmidler på et kommercielt udvekslingsprincip (2). Her udveksles stoffer som hovedregel for penge, hvorfor aftagerne ofte begrebsliggøres som købere, mens de personer, der tilvejebringer stofferne, betegnes som sælgere. Mens distribution af illegale rusmidler på det kommercielle marked generelt er profitorienteret og foregår mellem personer, der ofte ikke kender hinanden personligt, så er det sociale netværksmarked – som i forskningslitteraturen til tider kaldes 'venskabsmarkedet' – karakteriseret ved ikke-profitorienteret distribution af stoffer mellem personer, der har tætte forudgående sociale relationer. For at beskrive dette anvender forskere ofte begrebet 'social distribution' (3). Dette begreb betegner personer, der f.eks. giver, udveksler og deler illegale rusmidler med venner, bekendte, kærester, kollegaer, naboer eller familiemedlemmer. Selvom mindre pengebeløb kan indgå i social distribution, så er det en vigtig pointe, at social distribution ikke er motiveret af et ønske om økonomisk profit.

Social distribution er udbredt blandt unge brugere af illegale rusmidler

Når danske unge erhverver sig illegale rusmidler, kan dette ske fra mange forskellige kanaler: fra kommercielt orienterede 'dealere', der sælger på gaden, på natklubber, på internettet, fra lejligheder eller via budservice. **I 2019 lavede forskere fra Center for Rusmiddelforskning imidlertid en større spørgeskemaundersøgelse, som viste, at blandt unge i alderen 15-25 er det klart det mest almindelige, at unge får fat på illegale rusmidler gennem deres venner (4).**

Over 600 unge i undersøgelsen svarede på, hvordan de senest havde erhvervet sig illegale rusmidler. Som vist i tabel 1 var der flest af de unge, som havde fået fat på stoffer gennem en 'ven' (46 %), efterfulgt af fra en 'gadesælger' (12,8 %), en 'bekendt' (7,7 %), et 'bud/udbringnings-sælger' (7,6 %) eller fra en 'kendt sælger' (5,2 %).

Internationale undersøgelser har gentagne gange vist, at når unge skal have fat på særligt cannabis, men også i nogen grad andre illegale rusmidler, så spiller venner og bekendte en meget stor rolle. Dette gør sig også gældende i Danmark, som vores spørgeskemaundersøgelse viser. Lægger man besvarelsene fra kategorierne 'ven', 'kollega', 'bekendt', 'partner' og 'anden familie' i tabel 1 sammen, viser det sig, at 56,8 % af de adspurgte unge svarede, at sidste gang, de erhvervede sig illegale rusmidler, var det således gennem social distribution. Unge cannabisbrugere er dem, der er mest tilbøjelige til at gøre brug af deres tætte sociale netværk, når de skal have fat på stoffer. Erhvervelse fra en 'ven' spiller imidlertid også en central rolle, når unge skal have fat på andre stoffer end cannabis (kokain, ecstasy, amfetamin osv.) (4).

Tabel 1

Ven	46 %
Kollega	0,6 %
Bekendt	7,7 %
Partner	1,9 %
Anden familie	0,6 %
Gadesælger	12,8 %
Kendt sælger	5,2 %
Bud	7,6 %
Online	0,4 %
Andre	5,5 %
Ønsker ikke at svare	11,8 %

Venner og bekendtes deling og udveksling af stoffer straffes ofte som narkotikasalg

Venner og bekendte (dvs. fx venner af venner) spiller således en meget central rolle, når unge erhverver illegale rusmidler. Når stoffer deles og udveksles mellem de unge, kan det juridisk set defineres som 'videreoverdragelse' af stoffer. I Danmark er 'videreoverdragelse' (i lov om euforiserende stoffer) juridisk set en langt mere alvorlig kriminel forseelse end blot 'besiddelse til eget forbrug'. Mens besiddelse til eget forbrug typisk sanktioneres med bøde, så straffes videreoverdragelse af mindre mængder illegale rusmidler i hovedreglen med fængselsstraf i minimum 10 dage i førstegangstilfælde, med 30-60 dages fængsel i andegangstilfælde og med minimum fire måneders fængsel i tredjegangstilfælde. Undtagelsen er overdragelse af små mængder hash under 50 gram, som i førstegangstilfælde blot straffes med bøde (5). Dette gælder, uanset om der i videreoverdragelsen indgår pengeudveksling eller ej.

At dele stoffer med hinanden er et ideal blandt unge stofbrugere

Center for Rusmiddelforskning har undersøgt og kortlagt de sociale dynamikker nærmere, som driver den venskabsbaserede distribution af illegale stoffer. Vi interviewede 40 unge, som var en del af sociale netværk, hvor der deles og udveksles stoffer. Disse interviews viste, at videreoverdragelse af illegale rusmidler mellem unge for det meste ikke er drevet af profitmaksimerende motiver, men derimod af sociale motiver. Dvs. at de unge delte og udvekslede stoffer af sociale bevæggrunde og ikke med sigte på at tjene penge. Desuden fandt vi i vores undersøgelse frem til, at videreoverdragelse og udveksling af stoffer mellem venner også handler om sociale rutiner og en social adfærd, som er en del af det at bruge stoffer. Særligt i miljøer, hvor der bruges cannabis, som det følgende citat fra en 24-årig mand, der er translatørstuderende, illustrerer:

"For mit vedkommende er cannabis noget, jeg gør med mine venner. Så det har været meget naturligt i vores vennegruppe, at vi giver til hinanden. Er der én, der er sådan: "Jeg har noget med her. Skal vi ikke bare ryge sammen?". Og så på et andet tidspunkt er det en anden, der kommer og siger: "Jeg har noget her. Skal vi ikke bare ryge det?" Så der er jo en naturlig udveksling".

Som det ovenstående antyder, er kulturen i miljøer, hvor der bruges cannabis, ofte implicit gennemsyret af det, man i antropologien og sociologien kalder for 'reciprocitetsnormer'. 'Reciprocitet' betyder gensidighed og handler ofte om udvekslingen af "gaver" for at understrege et socialt forpligtende forhold mellem personer. Mere præcist henviser begrebet 'reciprocitet' til et ideal og en norm, som indebærer, at de, der besidder et givent "gode" (fx cannabis), skal dele det med andre, men også, at hvis man har modtaget, er det god stil at gengælde ved en senere lejlighed. **Videreoverdragelse af cannabis mellem venner kan i denne kontekst således bedst forstås som en form for socialt ritual, hvorigennem man både bekræfter og stadfæster konkrete venskabsrelationer, men også et mere generelt tilhørsforhold i et fællesskab af cannabisbrugere, baseret på samhørighed, generøsitet og solidaritet (6).** I tråd med dette kan det nævnes, at andre forskere argumenterer for, at cannabis-kulturens ideal om, at man skal dele, hvis man har, er en væsentlig katalysator for, at unge giver sig i kast med videreoverdragelse af illegale rusmidler til andre (7).

At være mellemmand

Unge videreoverdragelse af stoffer kan imidlertid også være drevet af sociale motiver som fx ønsket om at blive opfattet som en flink person og god ven ved fx at give stoffer til venner, der er løbet tør. Det kan også være, at man hjælper med at skaffe stoffer til venner, der selv er utrygge ved at skulle kontakte en fremmed kommerciel sælger. Eller som illustreret i det følgende citat fra en 28-årig mand, der arbejder som tømrer, at man giver cannabis til et stofbrugende familiemedlem, som man ikke ønsker skal komme i uføre ved at have kontakt til kommercielle sælgere, der kunne finde på også at tilbyde dem hårdere stoffer. Den 28-årige mand fortæller:

"Jamen, jeg giver tit [cannabis] til min lillesøster. Det er sgu nok, fordi jeg er sådan lidt ... jeg har en idé om, at det er mindre slemt, hvis hun får det af mig. Altså så hun ikke skal ud at købe det, at hun ikke skal kriminalisere sig selv. Hvis hun bare kan komme her og hente det gratis, så tænker jeg, at vi er sluppet om det værste. (...) Hun kan komme og hente lige så meget, hun vil. Det har noget at gøre med, at hun har et anlæg for, ligesom sin storebror, at hvis hun gør noget, så kan hun godt finde på at gøre det rigtig meget. Og jeg ved, at det miljø, hun bor i og færdes i

til daglig, er der muligheder for, hvis man opsøger dem, der sælger hash, så får man pludselig svampe tilbudt, eller man får kokain tilbudt, eller man får et eller andet stukket i hånden. Og det vil jeg gerne prøve at undgå. Men ja, det er sådan lidt en måde at passe lidt på hende”.

I de scenarier, hvor en ung skaffer stoffer for andre, enten fordi disse 'andre' er utrygge ved selv at skulle købe, eller fordi man ønsker at skærme en anden person fra det kommercielle stofmarked, så kommer skafferen uvilkårligt til at agere en art 'mellemand' mellem den kommercielle sælger og sine venner, sin kæreste eller et familiemedlem. Selvom denne form for 'mellemandsvirksomhed' er drevet af sociale motiver, kan der til tider indgå mindre pengebeløb. Personer, der køber stoffer på vegne af en ven, vil f.eks. ofte kræve at få deres udlæg dækket, og nogle tager også et lille 'gebyr' for deres ulejlighed.

At købe sammen

Penge indgår også i såkaldte fælleskøb, hvor en gruppe venner samler et større pengebeløb sammen for i fællesskab at købe en større mængde af stoffer, som efterfølgende deles ud til brug af gruppens medlemmer. Ved fælleskøb vil én eller flere personer typisk også agere mellemand for en større gruppe, som 24-årig ung kvinde, der er socialrådgiverstuderende, her fortæller:

”Vi gør lidt på skift, faktisk. Nogle perioder har det været mig, men vi har sådan en gruppe på 10 mennesker, som alle gerne vil have speed, så en gang hver anden uge så er der én, der tager ud og henter 200 gram eller 100 hos én [en sælger]. Så får vi så 10 [gram] hver. Så det er jo egentligt ikke rigtigt at købe og sælge, men det tror jeg, at politiet ville tænke, hvis en af os blev taget med 100 gram på sig. Det var så sygt ”noia” hver gang [man skulle ud og købe], fordi vi følte jo ikke selv, at vi gjorde noget ulovligt. Altså det var jo bare til vores eget forbrug, og så til de 10 nærmeste venner. Vi tjente ikke engang noget på det, men hvis vi var blevet taget med 100 eller 200 på os, så var vi sikkert kommet ind og sidde, eller, jeg ved det ikke ... Jeg har faktisk aldrig turde at slå det op”.

Citatet her er et eksempel på, hvordan social distribution i sjældne tilfælde involverer endog meget store mængder af illegale rusmidler. I Danmark anses distribution af over 50 gram amfetamin som grov narkotikakriminalitet, hvorfor dette er omfattet af straffelovens § 191, stk. 1, som har en strafferamme på op til 10 års fængsel.

”Jeg er ikke dealer”

Selvom social distribution kan involvere videreoverdragelse af væsentlige mængder af stoffer, som fx i situationer, hvor enkelte unge køber på vegne af en større gruppe af venner, så viste vores interviews med de unge, at de sjældent ser sig selv som kriminelle 'narkohandlere', men derimod primært eller udelukkende som stofbrugere. Deres grunde til dette er blandt andet, at socialt baseret videreoverdragelse i de fleste tilfælde involverer mindre mængder af stoffer; at videreoverdragelsen (af selv større mængder af stoffer) ikke gøres med sigte på økonomisk vinding (og ofte slet ikke involverer stof-for-penge-transaktioner); og at de personer, man videregiver stoffer til, ikke er fremmede, men derimod en del af ens tætte sociale netværk.

Socialt- vs. profitmotiveret overdragelse: Behov for lovændring?

Social distribution udøves i dag af unge med en bred vifte af sociale baggrunde og er i dag en af de væsentligste måder, hvorpå illegale rusmidler bevæger sig i den nederste del af stofmarkedet. I Danmark skelnes der juridisk set i hovedreglen ikke mellem socialt- og profitmotiveret overdragelse. Internationalt er der dog i dag bred konsensus blandt forskere om, at social distribution repræsenterer en markant anden type videreoverdragelse end egentlig 'narkotikahandel', hvorfor nogle forskere argumenterer for, at denne form for distribution burde defineres som en særskilt kategori i lovgivningen med en lavere strafferamme (8). **Ligesom dansk lovgivning vedrørende drab i dag skelner mellem to typer af drab (forsætligt manddrab og uagtsomt manddrab), bør danske lovgivere også overveje, om det i fremtiden ville være frugtbart, at loven også i højere grad tog højde for mere og mindre alvorlige motiver for overdragelse af illegale rusmidler.**

Referencer:

(1) Potter, G. (2009). Exploring retail level drug distribution: Social supply, 'real' dealers and the user/dealer interface. I: T. Demetrovics, J. Fountain, & L. Kraus (Red.). *Old and New Policies, Theories, Research Methods and Drug Users Across Europe* (s. 50–74). Lengerich: Pabst Science Publishers.

(2) Moeller, K. (2018) Drug Market Criminology: Combining Economic and Criminological Research on Illicit Drug Markets. *International Criminal Justice Review*, 28(3), 191-205.

(3) Hough, M., Warburton, H., Few, B., May, T., Man, L.-H., Witton, J., mfl. (2003). *A growing market. The domestic cultivation of cannabis*. York: Joseph Rowntree Foundation.

(4) Søgaard, T. F., Pedersen, M. M., Pedersen, M. U. (2020). *Erhvervelse af illegale rusmidler blandt danske unge 2019*. Distributionsmønstre i Danmark. Faglig rapport fra Center for Rusmiddelforskning, Aarhus Universitet

(5) Rigsadvokaten (2020). *Rigsadvokatmeddelelsen, afsnittet: Narkotika. CIR1H nr 9166 af 20/03/2020*. Justitsministeriet.

(6) Sandberg, S., (2012b). Cannabis culture: A stable subculture in a changing world. *Criminology & Criminal Justice*, 13(1) 63–79.

(7) Coomber, R., Moyle, L., & South, N. (2016). The normalisation of drug supply: The social supply of drugs as the "other side" of the history of normalisation. *Drugs: Education, Prevention and Policy*, 23(3), 255–263.

(8) Moyle, L., Coomber, R. & Lowther, J. (2013). Crushing a Walnut With a Sledge Hammer? Analysing the Penal Response to the Social Supply of Illicit Drugs. *Social & Legal Studies*, 22(4) 553–573.

'Social distribution', som er omdrejningspunktet i denne artikel, er et vigtigt begreb for at forstå kulturen blandt unge stofbrugere. Dette begreb henviser til, når der gives, udveksles og deles illegale stoffer mellem venner, bekendte, familiemedlemmer, kærester eller andre sociale relationer. Mindre pengebeløb kan indgå i social distribution, men salg med økonomisk profit er aldrig målet. Der er således ikke tale om egentlig handel mellem 'købere' og 'sælgere', men i stedet om udveksling af stoffer mellem mennesker i ønsket om at dele med hinanden og bygge eller bekræfte sociale relationer.